

Durmuş Hocaoğlu

Siyâset ve Kirlilik: III

“Siyasî İyi” ve “İyi Toplum”

Gelecek., Yıl: 1., Sayı: 08., 30.03.2001-05.04.2001., s.10

Durmuş Hocaoğlu, *Gelecek* Yazıları Sıra No: 08

Künye:

- Hocaoğlu, Durmuş., “Siyâset ve Kirlilik: III: “Siyasî İyi” ve “İyi Toplum””, *Gelecek.*, Yıl: 1., Sayı: 08., 30.03.2001-05.04.2001., s.10



Siyâset'in, tabiatı gereği kirli veya kirlenmeye son derece müsâit bir alan oluşu, onun, İnsan'ın maddî-hayvânî yanı ile olan bağlantısından kaynaklanmaktadır. Esâsen Uexküll'ün çemberlerinden çıkarılacak olan sonuç, çok kısaca, İnsan'ın İnsan ve Toplum ile olan münâsebetleri çerçevesinde “ahlâk problemi”nin menşeinin bu çemberler olduğudur; şâyet Şehvet, Ticâret ve Siyâset olmayacak olursa, İnsan'ın Melek ile ne gibi bir farkı kalabilir ki? “Bu dünyada kırk gün haram yenmesin, kırk gün yalan söylenmesin, ticâret de biter siyâset de” diyen hikmet sâhibi kişi sizce haksız mı?



Siyâset'in, tabiatı gereği kirli veya kirlenmeye veya son derece müsâit bir alan oluşu, Siyâset ile ilgili ıstıhlalarda da açıkça görülebilmektedir.

Nitekim, mânidâr bir tevâfuk eseri, Uexküll'ün fonksiyon çemberlerinin her üçü gibi Siyâset de insanın *hayvânî* yanına ilişkin olmakla, siyâset literatüründe birçok hâllerde Siyâset'e müteallik olarak hayvanlar ile ilgili terimlerin kullanıldığı görülmektedir. Bu konuda dikkat çeken mühim bir husus, İbn Haldûn'un “coğrafya ve iktisat siyâseti tâyin eder” hükmünü doğrularcasına, coğrafya ve iktisadın siyâset mantığını ve bilvesîle terimlerini de büyük ölçüde tâyin etmekte olmasıdır. Nitekim, coğrâfî ve iktisâdî zaruretlerle bilhassa hayvanlarla yakından haşır-neşir olan cemiyetlerde hayvanlarla ilgili terimlerin siyâsî terminolojiye hulûlü daha belirgindir.

Meselâ, Bernard Lewis'in bildirdiğine göre [Bernard Lewis., “Siyâset”., *Bülten.*, Kasım 1990., s.3-11, Çeviren: Cengiz Kallek] Arapça'da “siyâset” kelimesi *sâse* / *yesûsu* kökünden türetilmiş olup öncelikle, hassaten atları olmak üzere hayvanları gütmek, sürmek veya terbiye etmek mânâsındadır ve Arapça'daki ilk kullanımı *at terbiyesi* veya *atçılık* mânâsına gelen *siyâsetu'l-hayl* şeklindedir. Bir Anglo-Hindî terim olup Arapça ism-i fâil kalıbındaki “sâis”den gelen ve *at bakıcısı-seyis* mânâsını ifade eden kelime, İngilizce'ye geçerek bu dilde de “syce” şeklinde yer almıştır. Arapça'dakine benzer bir biçimde, asıl muhtevâsı siyâsî olmaktan ziyâde idârî ve ticârî olmakla berâber siyâsî bir anlam da taşıyan, İngilizce'deki “idâre (etmek)” mânâsındaki “manage” kelimesi de bizâtihi orijinal anlamıyla at terbiyesine,

sürücülüğüne işaret etmekte olup, İtalyanca “binicilik okulu” mânâsındaki ‘*maneggio*’ kelimesinden Fransızca’ya ‘*manege*’ şeklinde geçmiş ve oradan da İngilizce’ye intikal etmiştir.

Yine Lewis’e göre; bilhassa “politika” şeklinde ifade edilen “Siyâset”in İngilizce’de “statecraft” (devlet idaresi) şeklinde yerini alması belki de daha isabetli olacaktır. Zira bu tabir, klasik Arapça’da yaygın kullanım şekliyle doktrin veya felsefeden ziyade uzmanlık veya ehliyete işaret etmektedir. Arapça “siyâset” kelimesinin hayvân yönetimi ve terbiyesi ile alâkalı yanı ve arka-planındaki ‘tahakküm’ idesi, VIII. asır Arap müellifi Abdulhamîd el-Kâtibin, umerâyâ hitâben, Emevî saltanatının sona ermesinden önce kaleme aldığı ve bürokrasi tabakasının ortak karakterini yansıtan mühim bir belge özelliği arzeden mektubunda da açıkça göze çarpmaktadır:

“Bilinmeli ki bir hayvanı sürececek olan şayet işinin ehli ise hayvanın huyunu suyunu kapmaya çalışmalıdır. Şayet hayvan, çifteliyorsa arka ayaklarına dikkat etmesi gerekir; şaha kalkıyorsa ön ayaklarını kollamalı; parlıyorsa sürerken mahmuzlamamalı; eğer ısırmasından korkuyorsa kafasından gözünü ayırmamalı; yok eğer huysuz ise huysuzluğunu münasip bir şekilde altetmeli; nihayet eğer inatçı ise yönünü hafifçe başka yöne çevirmeli ki sürmesi kolaylaşsın. Bir hayvana karşı gösterilecek itinâyâ değinen bu açıklamada aynı zamanda insanları sevk ve idare, test ve muamele edecek olan kimseye de bazı ipuçları vardır.”

Coğrâfi ve iktisâdî şartların siyâset kültürü, geleneği, terminolojisi ve mantığı üzerindeki tesirine dâir etkinin bir başka örneği de, Batı dillerinde ‘hükümet’ mânâsına gelen ‘government’, ‘hükmetmek’ mânâsına gelen ‘govern’ ve ‘vâlî’ mânâsına gelen ‘governer’ kelimelerinin de Yunanca kökenli olup, bir denizcilik terimi olan ve “dümenci” mânâsındaki “kubernetes” ile “dümencilik yapmak” mânâsındaki “*kubernan*”dan türetilmiş olmasıdır.

Kezâ, çok eskiden şehirlileşmiş bulunan Antik Grek’te Siyâset ile alâkalı terimler şehir kültürünün izlerini çok büyük bir nisbette taşımaktadır. Nitekim, daha ziyâde adminstratif ve ticârî bir mânâ taşıyan “management”e mukaabil, esas olarak geleneksel anlamdaki Siyâset kelimesinin Batı dillerindeki karşılığı genellikle iki adettir: “Politics” ve “Policy”. **Politics** kelimesi Grekçe “şehir” anlamındaki “politeia”dan türetilmiştir; ilk önceleri “şehirli” (Grekçe: Polties, İngilizce: Citizen), yâni belirli bir şehirde ikamet eden — ve tabiatıyla özgür olan — kişilere âit olan mânâsındaki “politikos” kelimesinden türetilmiş, oradan Latince’ye, Fransızca’ya ve Fransızca üzerinden İngilizce’ye geçmiş olup, zamanla muhtelif mânâlar yüklenmiştir: 1: Toplumsal Yönetim Bilimi ve San’atı; Siyâset Bilimi; 2: Yönetim’le ilgili teori ve pratikler; yönetim işleri, 3: Bir meslek ve ilgi alanı olarak siyâsî meseleler; 4: Ayrıca, kısa vâdede sonuç verecek olan siyâset. 5: Ve bir de pejoratif bir anlam: Siyâsî hîleler v.s.; Buna karşılık, **Policy** kelimesinin kökeni de Grekçe aynı “politei” kelimesine dayanmaktadır. Bu kelime Latince’ye “politia” ve oradan Eski Fransızca’ya “policy” şeklinde, oradan da İngilizce’ye “policy” şeklinde geçmiş olup, mânâları özetle şu şekildedir: 1: Hükümet İdâresi Bilimi; 2: Kamu yönetiminde Basîret ve Bilgelik; uzak görüşlü siyâset; 3: Kamu yönetiminde yüksek ideallerden ziyâde Kamu’nun maddî, dünyevî menfaatlerini gaye edinen basîret ve bilgelik. Bir de Kamu Yönetimi anlamıyla bir ilgisi bulunmayan başka bir **Policy** kelimesi daha vardır ki menşe’ itibâriyle, Uexküll’ün üç fonksiyon çemberinden birisi olan Beslenme Çemberi’nin İnsan dünyasındaki uzantısı olan Ticâret’e dair olan bu terim de, Grekçe “ileriye göstermek” mânâsındaki “apodeixis”ten türetilmiş, Orta Latince’ye “makbuz, senet, herhangi bir verilen şey karşılığında alınan belge” anlamını kazanan “apodixa” şeklinde, oradan aynı anlamda olmak üzere İtalyanca’ya “polizzo”, Fransızca’ya “police” şeklinde intikal etmiş ve Fransızca üzerinden İngilizce’ye “policy” şeklinde ve Türkçe’ye ise “poliçe” şeklinde geçmiştir.

Antik Yunan’da da, Siyâset’in “gütmek, güdülemek” şeklinde ve hayvan dünyası ile kurulan kuvvetli bağları vardır. Meselâ Platon (Eflatûn), bu konuda kaleme almış olduğu

“Politikos” (Devlet Adamı) isimli meşhur eserinde, bir ülkenin yönetimini çok net bir biçimde, “hayvan gütmeye”ye müşâbih addetmekte ve bu fikri de sâdece bir metafor (istiâre) olarak zikretmemekte ve fakat daha iddialı bir felsefî temel üzerine oturtmaya çalışmaktadır. İnsan’ı bir hayvan türü olarak tanımlayan Platon’a göre, “insanları idâre etmek san’atı”, hayvanların sevk ve idâresi, arabacının arabayı yönlendirmesi gibidir [Devlet Adamı., 266 v.d.v]; Devlet, atların koşulduğu bir arabadır, dolayısıyla da bir “gem”i vardır; idâreci, yâni devlet adamı bir arabacı gibi yerine oturmalı, arabanın gemini eline almalı ve sürmelidir. İnsanların idâresi, bir “hayvan sürüsü”nün idâresi gibidir, bir çobanlıktır: “Krallık ve devlet sanatı budur”. Yine ona göre, “çobanlık sanatları çok çeşitlidir ve bunlardan birisi de **belli bir sürü**’yü konu edinen siyâset’tir”. Halk bir “sürü”dür, yönetici ise bir çoban. Ve yine her “sürü”de olduğu gibi, Çoban’ın emrinde olan koruyucu kuvvetler, onun tâbiriyle “köpekler” de bulunmalıdır.

Hayvanlarla ilgili siyâset kültüründe sık rastlanan bir başka hayvânî terim de “yular”dır. Yular, Yönetici’nin, Halk’ı yönetmek için elinde tuttuğu bütün imkânları temsîl etmektedir. Nitekim Arapça’da “yular” mânâsına “zımmam”dan türetilen “zımmamdar” kelimesi, siyâsî bir terim olarak, yuları elinde tutan kişi, yâni “yönetici” anlamındadır. Yusuf Has Hacib’in meşhur eseri Kutadgu Bilik’te de aynı terim kullanılmaktadır [Beyit: 5336-5337]: “Bir beye yol gösteren vezirdir; halka, muhafızlara ve hizmetkârlara nizam veren odur. / Eğer vezir yuları ters tarafa çekerse, her şey ters olur...”. Bu beyitteki “yuları ters tarafa çekmek” ibâresinin, “kötü yönetim” anlamına geldiği açıkça zâhirdir.



İmdi: Siyâset’in, tabiatı muktezâsınca, gayri kaabili içtinâb bir zarûret ile bizzat Temiz’e değil de Kir’e mütemâyil olan bir var-oluş alanı olması, bütün insanlık tarihi boyunca bu kirinin nasıl azaltılabileceği konusunda çok yoğun mesâilerin sarfedilmesine sebebiyet vermiştir. Siyâset’in temizlenmesi ve “Temiz Siyâset” — veya, “az kirli siyâset” — olarak da tanımlanabilecek olan “**Siyâsî İyi**” idealinin elde edilebilmesi konusundaki bu mesâîleri de kısaca, **yukarıdan-aşağıya** ve **aşağıdan-yukarıya** şeklinde olmak üzere iki ana başlık hâlinde dercedebiliriz.

“Siyâsî İyi”nin yukarıdan-aşağıya elde edilmesi anlayışı, **İyi Siyâsetçi / Yönetici** aramaya, ve, aşağıdan-yukarıya elde edilmesi anlayışı da **İyi Toplum** aramaya yöneliktir.

Bunlardan birincisi, bu fikrin en büyük mîmârı olan Platon’dan beri, fazîlet ve hikmet sâhibi yöneticilerin mutlak iktidârını öngörmektedir. Siyâset’te İyi idealinin, ancak bu “Bilge Yöneticiler” eliyle tesis edilebileceğine inanan bu görüş, aynı zamanda bir Seçkincilik (Elitizm) de öngörmekte ve hattâ bunun despotik bir karaktere bürünmesini dahi müdâfaa edebilmektedir ki bu fikrin en mümtaz örneklerinden birisi, Aydınlanma’nın bir mahsûlü olan ve kendisini ilk defa Fransız İhtilâli ile açığa vuran ve daha sonra umûmen bütün “Aydınlanmış Elitlerin Despotizmi”ni ifâde eden ve ayrıca, “**Cumhuriyetçilik**” idealine de çok mühim bir nisbette tesir etmiş bulunan “**Jakobenizm**”dir.

İkincisi ise, Siyâsî İyi’yi aşağıdan-yukarıya yönelik olarak tesis etmeye teveccüh ettiği için “yukarıdakiler”e değil, “aşağıdakiler”e, yâni, “yönetenler”e değil “yönetilenler”e, bizzat Toplum’a yaslanmak durumunda kalmaktadır ki o da, kısaca “**Demokrasi**”dir.

Her iki metod ve felsefe arasındaki en büyük farklardan birisi de, birincisinin nisbeten daha kolay, daha sâde, daha az karmaşık ve daha basit bir siyâsî proje olmasına mukabil, ikincisinin çok zor, çok zahmetli, çok komplike olmasıdır. Zira, Siyâsî İyi’nin aşağıdan-yukarıya müteveccîhen, bizzat Toplum tarafından tesis edilmesi ve yaşatılması fikri, kaçınılmaz olarak, “**iyi bir toplum**” şartını da berâberinde getirmektedir. Birincisinde işler çok daha kolay görünmektedir: Siyâsî İyi’nin tesis ve hayâtîyeti için çok fazla kişinin “iyi” olması şartı yoktur; “iyi bir hükümdar” ve dar bir maiyyeti bu iş için yeterlidir. Halbuki

ikincisinde proje, “iyi bir toplum” şartı öngördüğü için çok kişinin iyi olması gerekmektedir; yâni Demokrasi, Siyâsî İyi'nin sağlanabilmesi için Toplum'un elini taşın altına sokmasını emretmektedir.

İşte, Türkiye'deki ve benzeri ülkelerdeki siyâsî problemin aslını da burada aramalıyız. Bunu da şimdilik kısaca şu şekilde ifâde edeceğim: **Ülkemizdeki Siyâset'in kalitesizliği, kötülüğü, asıl olarak, toplumumuzun kalitesizliğinin ve kötülüğünün bir neticesidir.**

Genellikle mûtâd olduğu üzere, Kötü Siyâset'in baş ve hattâ tek müsebbibinin Siyâsetçi ve Devlet Mekanizması olduğunu söyleyerek toplumumuza yanlış bilgi veren, O'nu gereksiz ve hak etmediği bir şekilde tâzîz, tâzîm ve tebcîl ederek aldatan ve çok büyük bir kabul gören fikirlerin aksine, bizzat Türk Toplumunu'nun kendisinde ciddî bir kusur, yetmezlik, olgunsuzluk ve kötülük bulunduğunu ve Kötü Siyâset'in de nihâî tahlil safhasında buradan kaynaklandığını ileri süren bu görüşün, çok rahatsızlık doğuracağı bilincinde olarak tezimde ısrarlıyım.

